

**ЗНАЧЕННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РІВНІВ ДИСКУРСУ І ТЕКСТУ
В ТЕОРІЇ КОМУНІКАТИВНОГО АКТУ**

У статті аналізуються диференційні особливості дискурсу і тексту, що є складовими теорії комунікативного акту. Крім того, інтерпретуються значення рівнів дискурсу і тексту та подається опис комунікативних властивостей дискурсу.

Ключові слова: дискурс, текст, комунікативний акт, інформація.

В статье анализируются дифференциальные особенности дискурса и текста, что входят в состав теории коммуникативного акта. Кроме того, интерпретируются значения уровней дискурса и текста, а также дается описание коммуникативных особенностей дискурса.

Ключевые слова: дискурс, текст, коммуникативный акт, информация.

The paper analyzes the differences between discourse and text which are the components of the theory of communicative act. It also gives the interpretation of the significant levels of discourse and text, and there is the description of communicative qualities of discourse.

Key words: discourse, text, communicative act, information.

Постановка проблеми. У 1970-х роках мовознавцем Е.Бенвеністом було сформульовано основну відмінність між такими ключовими поняттями комунікативного середовища, як «дискурс» і «текст», з урахуванням їхніх ознак та на основі рівневих значень і розумінь. Основні відмінності між поняттями дискурсу і тексту постають у процесі детального моделювання процесу комунікації. Проте, хоча під текстом розуміють послідовність певних знакових одиниць, що об'єднані смисловим зв'язком, а під дискурсом – різні види актуалізації тексту, що розглядаються з точки зору ментальних процесів, значення і розуміння рівнів дискурсу і тексту передбачають багато спільного, оскільки, на думку багатьох учених, розуміння дискурсу не відкидає категорію тексту, більше того, спирається на нього.

Мета дослідження полягає у визначенні диференційних ознак дискурсу і тексту як складових комунікативного акту. Звідси випливають такі **завдання**:

- 1) дати визначення понять «дискурс» і «текст»;
- 2) виявити основні відмінності між дискурсом і текстом;
- 3) дослідити та інтерпретувати значення рівнів дискурсу і тексту;
- 4) вивчити властивості дискурсу в теорії комунікативного акту тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дискурс і текст у комунікативному середовищі виступають як у ролі довершеної форми

комунікації, так і як явища комунікативного середовища взагалі. Особливістю дискурсу є те, що він здатний розвиватися під дією внутрішніх чинників. У різні роки дискурс і текст були об'єктами зацікавлення таких відомих вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, мовознавців, соціологів, політологів та філософів, як Н.Арутюнова, Ф.Бацевич, М.Бахтін, В.Борботько, Т.А.ван Дейк, Ю.Карпенко, М.Кочерган, В.Красних, Дж.Остін, Г.Почепцов, К.Серажим, Дж.Серль, Ф. де Соссюр, М.Фуко, Ю.Хабермас та багатьох інших. У своїх працях науковці висвітлюють різні аспекти проблеми дослідження та функціонування дискурсу і тексту в комунікативному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Дискурс має довгу та багату історію свого розвитку, але у лінгвістичній науці почав вживатися як термін лише у 50-х роках ХХ століття, коли його ввів у використання Ю.Хабермас. Дискурс є складним соціолінгвістичним феноменом у сукупності прагматичних, соціокультурних, психологічних та інших чинників. Він знаходиться в чітко окресленому комунікативному середовищі і виявляється через взаємодію комунікантів а також породжується низкою лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників, що виступають необхідною передумовою його ефективного функціонування.

Сучасна наука наділяє дискурс як («текст, занурений у життя») різною інтерпретацією та характеристикою. Дискурс являє собою і зв'язний мовний текст у сукупності різноманітних комунікативних, лінгвістичних та прагматичних чинників; і текст, узятий у подієвому аспекті; і тип ментальності; і текст, що утворився у процесі дискусії; і спілкування як реалізацію певних дискурсивних практик тощо. Велика кількість визначень дискурсу як соціолінгвістичного феномену пов'язана з формальним (структурним), функціональним, ситуативним та когнітивним підходами. Згідно з цими підходами, дискурс являє собою і складне синтаксичне ціле; і мовлення, інтерпретоване в контексті соціальних, психологічних і культурних умов та обставин; і феномен, що має безпосереднє відношення до передачі знань тощо.

Текст виступає результатом процесу застосування комунікативно-пізнавальних елементів, а дискурс – власне процесом. Під текстом розуміють об'єднану смисловим зв'язком послідовність певних знакових одиниць (основними властивостями якої є зв'язність і цілісність), а під дискурсом – різні види актуалізації тексту, що розглядаються з погляду ментальних процесів і у зв'язку з екстралінгвістичними чинниками [8, с.162]. На противагу тексту як «миротворчому процесу, якому властива завершеність» [16, с.68], переважаючою ідеєю дискурсу є ідея розвитку (розгортання). Об'єднувальним фактором є те, що і дискурс, і текст функціонально поєднані в єдину «замкнену» смислову структуру за допомогою загального смислу.

В енциклопедичному виданні В.Русанівського знаходимо, що текст є продуктом мовно-розумової діяльності людини із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів. Для вираження смислу використовуються смислові єдності, комунікативна спрямованість та інтерпретація упорядкування мовних засобів [18, с.291].

За словами К.Серажим, текст – це твір мовотворчого процесу, якому властива завершеність; це твір, об'єктивований у вигляді письмового документу, що складається з назви (заголовка) і ряду особливих одиниць (надфразних едностей), які об'єднуються за допомогою різних типів лексичного, граматичного та стилістичного зв'язку; це твір, що має певну цілеспрямованість і прагматичну настанову [15, с.57]. Важливу роль у процесі розпізнавання і розуміння текстів відіграє соціальний контекст, що являє собою складову прагматичного тексту [11, с.214].

На переконання М.Кочергана, текст виступає своєрідною комунікативною структурою, що враховує особистість автора з його психологічними, ментальними, соціальними, культурними, етнічними та іншими властивостями, особистість адресата (читача) з його рівнем сприймання а також – ситуацію (так званий «хронотоп», тобто художній простір і час) [8, с.161]. Текст виступає у вигляді форми репрезентації знань у мові, у вигляді концептуально-модельного відображення дійсності а також у вигляді модифіката сфери свідомості автора з його художніми, естетичними, етичними, науковими, аксіологічними, прагматичними поглядами та уподобаннями [14, с.161].

Різновид текстів, що породжують велику кількість ремінісценцій у процесі мовленнєвої діяльності певної лінгвокультурної спільноти та її частини, Ю.Караулов визначає як «прецедентні» тексти. Він вважає, що саме знання таких текстів свідчить про належність мовної особистості до певної епохи та її культури, тоді як їхнє незнання, навпаки, є передумовою відчуження від цієї культури [6, с.106].

М.Бахтін аналізує так званий «феномен життєвої ідеології», що вводить текст у певну соціальну ситуацію. Завдяки нерозривному органічному зв'язку з такою ідеологією, текст «здатен бути живим у певну епоху, а поза таким зв'язком він не існує, бо не переживається як ідеологічно значущий» [1, с.100]. Текст дає нам уявлення про те «джерело», звідки у свідомість людства можуть проникнути визначені стереотипи та моделі поведінки, як і знання про різні сторони соціального співпроживання комунікантів [16, с.267]. Будь-який текст виступає в ролі системи знаків і йому властиві такі характеристики, як зв'язність, обмеженість, цільність. Крім цього, текст має й інші якості. Це – сприймання, намір (інтенціональність), завершеність, зв'язок з іншими текстами, емотивність [6, с.11].

Текст є завершеним повідомленням певного змісту, яке організоване за моделлю функціонального стилю і характеризується своїми дистинктивними ознаками [3, с. 18]. Так розуміє дане поняття І.Гальперін. Підхід до описаної позиції з точки зору процесу комунікації дозволяє виділити такі початкові засади:

- текст є породженням (продуктом) і відображенням ситуацій, що «тісно пов'язані одна з одною високим ступенем зв'язності» [2, с.178];
- текст є вербально вираженою і знаково зафіксованою реакцією на ситуацію;
- текст є переробленою формою спілкування у процесі фіксації мови;

- текст має низку формальних і змістових категорій;
- текст знаходиться в комунікації, оскільки є основним засобом спілкування;
- будучи твором людини, текст пов'язаний з особливостями людської свідомості та мислення.

Таким чином, текст – це мовленнєвий твір, який створений під впливом невербально вираженого стимулу – осмислити й перетворити навколишню дійсність – з метою досягнення вербального впливу на суб'єкти цієї ж дійсності [15, с.59], виступаючи в ролі «переробленої» форми спілкування у процесі фіксації мови [9, с.204].

Текст також можна трактувати, як комунікативний акт, організований за законами певної мови. Текст виступає продуктом, таким собі результатом мовленнєвої діяльності, але є, в той же час, і відбитком самого процесу мовленнєвої діяльності в тому значенні, що саме в тексті відображається послідовність протікання акта комунікації [19, с.382].

На переконання У.Еко, «текст є ніщо інше, як семантико-прагматична продукція свого примірного читача» [20, с.43]. За К.Серажим, текст – це відтворена письмово або в друкованому вигляді сукупність слів, що складають логічну або мистецьку єдність, однак він спроможний виконувати лише відтворювальну, а не світобудівну функцію [15, с.77].

Мовознавець Ю.Карпенко наголошує на таких обов'язкових компонентах тексту, як складне синтаксичне ціле (або надфразова єдність), абзац та дискурс. Під надфразовою єдністю науковець розуміє одиницю тексту, яка складається з кількох речень, «об'єднаних в одне ціле семантико-граматичними відношеннями»; під абзацом – відносно завершену одиницю тексту, яка «об'єднує кілька речень на основі змісту»; дискурс у його розумінні – це більша за абзац одиниця тексту, для якої характерна «єдність змісту», або взагалі будь-який текст чи його частина, яким притаманна «семантична пов'язаність» [7, с.314].

Є дві стадії розуміння тексту: конструктивна (процес) та інтегративна (результат). Таким чином відбувається активізація загальних знань інтерпретатора а також знань мови й семантики [5, с.77].

О.Москальська висловила ідею про три «цілісності», які зумовлюють і забезпечують єдність автономної мовної побудови, під якою розуміють текст. За такою ознакою тексту, як семантична єдність, виділяються такі категорії тексту:

- концепт (згорнута змістова структура тексту, що є втіленням мотиву та інтенцій автора, які й приводять до породження тексту). Саме на рівні концепту утворюються монологічні та діалогічні тексти;
- семантична будова, яку утворюють елементи значень, що містяться у тексті;
- логічна будова.

Комунікативна єдність пропонує наступну категоризацію: комунікативний вплив, при якому автор хоче повідомити або отримати раціональну або емоційну інформацію, та естетичний вплив [15, с. 59].

Відповідно до структурної єдності, категорії поділяються на синтаксичні, лексичні та фонологічні й співвідносяться з компонентами, представленими різними мовними засобами, які мають кореляти у вигляді текстотвірних елементів, у яких і реалізуються відповідні текстотвірні компоненти в процесі створення конкретного тексту. Концепт є конструктом, так званою «відправною точкою» при творенні тексту. Саме він зумовлює змістову будову тексту, а через нього, відповідно, і логічну [15, с.63-64].

На думку Ю.Степанова, концепт – «це нібито згусток культури у свідомості людини». Іншими словами, це те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, впливаючи на неї [17, с.29].

М.Полюжин вважає концепт сукупним, категоризуючим знанням про дійсність, про її елементи та перспективи. Метою концептуального аналізу тексту є виявлення парадигми культурно значимих концептів та опис їхньої концептосфери. Етапами методики аналізу є виявлення набору ключових слів тексту, визначення базового концепту та опис позначуваного ключовими словами концептуального простору (концептосфери). Це пояснюється тим, що ментальні моделі є пов'язаними з моделями зв'язного тексту і саме вони забезпечують його локальну і глобальну зв'язність [12, с.116].

Як уже зазначалося, на початку 70-х років ХХ століття була зроблена спроба диференціювати поняття «текст» і «дискурс», що до того часу були в європейській лінгвістиці майже взаємозв'язаними та вживалися як синоніми. Нині ці терміни вже розрізняють. Під текстом, за словами М.Кочергана, розуміють об'єднану смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, а під дискурсом – різні види актуалізації тексту, розглянуті з погляду ментальних процесів [8, с.162]. Основними ознаками послідовності знакових одиниць тексту є зв'язність та цілісність, а дискурс розглядається у зв'язку із чинниками екстралінгвального характеру (рис. 1).

Рис. 1. Схематичне зображення дихотомії «текст – дискурс»

Існує розмаїття моделей інтерпретації або розуміння рівнів дискурсу і тексту. Одна з них, проаналізована представником дискурсивної психології В.Кінчем, є досить актуальною в сучасному дослідженні. Ця модель отримала назву «конструктивно-інтегративної моделі» і в ній виділяються дві стадії розуміння дискурсу і тексту. Перша отримала назву конструктивної стадії, яку можна тлумачити як процес і яка передбачає активізацію як загальних знань інтерпретатора, так і знань мови та семантики, що «оживають» завдяки відомим концептам, включеним у висловлювання, і змісту символів пам'яті. Друга

відома під назвою «інтегративної стадії» (результат) й існує завдяки наявності великої кількості певних активізованих символів, за допомогою яких можна передати точний зміст пропозиції вислову [5, с.77].

Однак розуміння дискурсу і тексту не зводиться лише до їхніх трансформацій у ментальності реципієнта. У контексті когнітивної психології головним елементом репрезентації розуміння дискурсу є дієслово, яке задає фрейм (структура представлення знань у типізованій ситуації [13, с.561]), схему (моделі типового відображення ситуації в мовленні або список глибинних семантичних ролей для інших граматичних одиниць [5, с.42]) та сценарій як засіб для ідентифікації та розуміння нескладних сюжетів певних типів [15, с.153]. За допомогою фрейму, як досить гнучкої репрезентаційної структури, можна прогнозувати нові факти, відновлювати пропущену інформацію, осмислювати різні ситуації відповідно до контексту тощо. Сценарій або схема (план) репрезентує правила цілеспрямованої поведінки в тих чи інших ситуаціях, показує, як саме створюється сюжет, як пов'язуються між собою події, з яких він складається [15, с.152-153]. Така репрезентація є економним засобом уявлення дискурсу. Саме вона слугує для побудови ментальної моделі, в якій фіксується певний «хід думки». При інтерпретації дискурсу необхідно позначити контури думки, що є його концептуальним об'єктом, на якому фокусується увага інтерпретатора. Хід думки – це рух такого об'єкта, що репрезентується у вигляді когнітивної події, в якій дискурс актуалізується завдяки знанням та досвіду інтерпретатора [5, с.78].

Дискурс існує у текстах і через тексти. Однак це тексти особливого роду, тобто «такі тексти, за якими стоять особливі граматики, лексикон, семантика, правила словотворення й синтаксису» [4, с.387].

На переконання К.Серажим, «первинним для реципієнта залишається все-таки текст». Адже у процесі комунікації ми не говоримо окремими, «розрізненими реченнями», а саме текстами. Текст є складнішим за дискурс, оскільки останній полягає у виявленні певних інтерпретацій і у вивченні їх як таких, що породжені у певній індивідуальній чи колективній свідомості та у певному часі й просторі [15, с.77].

Дискурс належить до іншої феноменологічної субстанції, ніж текст. За К.Серажим, він не нагромаджує зовнішню (подієву) інформацію, однак здатний здійснювати інтерпретацію наявної в тексті інформації. Іншими словами, завдяки інтерпретації дискурс позбавляє інформацію сталості, робить релятивною, тому він є безпосередньо пов'язаним із виробництвом внутрішньої (інтерпретаційної, аналітичної) інформації. Відтак дискурс все ж не є механічним нагромаджувачем інформації, а процесом, здатним на основі сталого тексту породжувати нові його значення та смисли [15, с.77].

Дискурс є своєрідним «віддзеркаленням» тексту у свідомості «конкретного індивіда у конкретній ситуації в конкретний момент часу». Він має ознаку, як пише К.Серажим, «процентності», якої позбавлений текст. Дискурс не може існувати поза межами реального фізичного часу, в якому відбувається, і не здатний «нагромаджувати інформацію», адже є лише

способом її передавання, а не засобом накопичення і множення. Текст, на противагу дискурсу, є «носієм інформації, засобом її накопичення» [15, с.69].

Ю.Лотман справедливо зауважував, що в реальному житті культури тексти, як правило, є поліфункціональними. Це означає, що один і той же текст виконує не одну, а декілька функцій (логічну, правову, моральну, філософську, політичну та інші), що є невід'ємною рисою його соціального функціонування [10, с.21-22]. Важливе значення відіграє той факт, що правильність сприйняття будь-якого тексту забезпечується не лише мовними одиницями, а й «необхідним загальним фоном знань», тобто комунікативним фоном [19, с.16].

Комунікативний акт існує у вигляді руху інформації у так званому «ланцюгу»: «відправник – канал – одержувач». Саме тому комунікативний мовленнєвий акт є цілеспрямованими мовленнєвими діями, основними ознаками яких є намір (інтенціональність), цілеспрямованість і конвенціональність, тобто дотримання прийнятих у соціумі норм мовленнєвої поведінки [8, с.163]. У комунікативних актах реалізуються референційна (повідомлення конкретної інформації), емотивна (ставлення мовця до того, про що йдеться у повідомленні), конативна (орієнтація висловлення на конкретного адресата), фактична (встановлення контактів) та металінгвістична (перевірка того, якими кодами користуються учасники комунікації) функції [15, с.42].

У процесі комунікації визначається певна структура комунікативного акту, де взаємодіють такі елементи:

- 1) відправник (збирач та передавач інформації);
- 2) кодування (процес перетворення ідей на символи, образи, малюнки, звуки тощо). Кодування перетворює ідею на повідомлення;
- 3) повідомленням виступає інформація, яка закодована за допомогою символів і яка передається одержувачу. Це і є головною причиною здійснення акту комунікації;
- 4) канали передавання – засоби (усне або письмове мовлення, електронні засоби зв'язку тощо), за допомогою яких сигнал спрямовується від передавача до приймача;
- 5) декодування – процес, завдяки якому одержувач повідомлення переводить символи в інформацію та інтерпретує її значення;
- 6) одержувач інформації (ним виступає особа або ціла аудиторія, якій дана інформація адресується і яка її інтерпретує);
- 7) відгук служить сукупністю реакції одержувача повідомлення після того, як він ознайомився з його змістом;
- 8) зворотний зв'язок – відгук одержувача, який надходить до передавача (це певний сигнал, який підтверджує факт отримання інформації (повідомлення)) [15, с.42-44].

Основи теорії комунікативних актів заклав англійський філософ Дж.Остін. Популярними є його вчення про три рівні мовленнєвого акту: іллокуція (відношення мовлення до мети, мотивів і умов комунікації), перлокуція (вплив на свідомість та поведінку адресата), локуція (використання мовних засобів для досягнення мети) [8, с.163-164].

Для успішного проведення комунікативного акту потрібні певні умови, виконуючи які, комунікацію можна здійснювати без перешкод. К.Серажим виділяє такі ідеальні умови комунікативного акту:

- 1) кожен суб'єкт, здатний до мовленнєвої діяльності, може брати участь у комунікації;
- 2) кожен суб'єкт може проблематизувати будь-яке твердження;
- 3) кожен може виступати з будь-яким твердженням;
- 4) кожен може висловлювати свої погляди, бажання, потреби тощо;
- 5) ніхто з учасників комунікативного акту не повинен зазнавати ні внутрішніх, ні зовнішніх перешкод для реалізації своїх прав [15, с.40].

Потрібно наголосити, що комунікативний акт може бути успішним лише тоді, коли комунікант враховує умови спільної комунікативної історії а також дотримується принципів координації та кооперації. Таким чином, кожен, хто хоче реалізувати свої наміри, має співпрацювати з іншими учасниками комунікативного акту.

Комунікативні властивості дискурсу передбачають суперечність, що лежить в основі діалогічного дискурсу. Це такі сфери, як сфера міжсуб'єктних відносин (суб'єктно-суб'єктна), сфера відносин суб'єкта і його оточення (суб'єктно-об'єктна) та сфера регуляції діяльності індивідів щодо цінностей культури (суб'єктно-ціннісна). У цих сферах присутній момент регуляції, і, отже, існує його антипод – неузгодженість та суперечність. Тому комунікативні властивості дискурсу при регуляції в суб'єктно-суб'єктній сфері реалізують попередження протиріч у взаємодії комунікантів під час спільної практичної діяльності, при регуляції в суб'єктно-об'єктній сфері – спрямовані на розв'язання суперечностей, а при регуляції у суб'єктно-ціннісній сфері дискурс орієнтований на виділення та загострення або суперечність [15, с.35].

Розглянемо комунікативні властивості дискурсу у цих сферах детальніше. Отож, у сфері „суб'єкт-суб'єкт” ситуативно-зумовлений дискурс – це діалог, що «вбудований» у практичну діяльність і спрямований на попередження суперечностей при досягненні мети та існує від початкової ситуації до кінцевої, яку необхідно створити.

У сфері «суб'єкт-об'єкт» ситуативно-зумовлений дискурс – елемент пізнавальної діяльності, що повинна врегулювати різницю між знаннями суб'єкта про дійсність і справжньою реальністю, що цій дійсності суперечить. Зіткнення суб'єкта з новою реальністю ставить його у скрутне становище і вимагає визначити спосіб розв'язання цієї суперечності. Така властивість дискурсу характеризується нестійкістю, мінливістю, висуванням формулювань та гіпотез, які відкидаються аж до того часу, поки суб'єкт не знайде можливе розв'язання суперечності. У сфері «суб'єкт-цінність» дискурс спрямований на загострення суперечності, що стосується суб'єктивних цінностей. Реальність виявляється подвоєною і знаходить своє мовне вираження у загостреній суперечності з реальністю як прототипом [15, с.36].

Висновки. Отже, значення і розуміння рівнів дискурсу і тексту є результатами встановлення смислу мовленнєвих або немовленнєвих дій. Це певні процеси, які мають свої підходи до дослідження і власні результати.

Основною ж відмінністю дискурсу від тексту є наявність у першому ідей розвитку, що зумовлені екстралінгвальними чинниками.

Комунікативний акт може бути успішним лише тоді, коли комунікант враховує умови спільної комунікативної історії, а також дотримується принципів координації та кооперації. Кожен, хто хоче реалізувати свої наміри, має співпрацювати з іншими учасниками комунікативного акту. А дискурс може бути незалежним від ситуації тільки в разі власної самодостатності у змістовому та структурному планах. При цьому, компоненти дискурсу отримують своє мовне вираження у так званому «суб'єктно-вільному» дискурсі, а також стають способами організації його власної структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М. М. О феномене жизненной идеологии и его отражения в тексте / М.М.Бахтин // Лингвистика : сб. научн. тр. – Пермь : ПГУ, 1990. – 290 с.
2. Вежбицкая А. Метатекст в тексте / А. Вежбицкая. – М. : Высшая школа, 1978. – 404 с.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 144 с.
4. Загороднюк В. Мова і дискурс: ущербність «новоязу» / В. Загороднюк // Філософія: світ людини : курс лекцій : навч. посібник / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Н. В. Хамітов [та ін.]. – К. : Либідь, 2003. – С. 387-389.
5. Засекіна Л. В., Засекін С. В. Вступ до психолінгвістики : навч. посібник / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Острог, 2002. – 168 с.
6. Караулов Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю. Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы : докл. сов. делегации на VI конгрессе МАПРЯЛ. – М. : Русский язык, 1986. – 286 с.
7. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник / Ю. О. Карпенко. – Вид. 2-ге, стер. – К. : Академія, 2009. – 336 с.
8. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / М. П. Кочерган. – Вид. 3-тє. – К. : Академія, 2008. – 464 с.
9. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации : курс лекцій / В.В.Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.
10. Лотман Ю. М. О поэтах и поэзии / Ю. М. Лотман. – СПб., 1996. – 848 с.
11. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.
12. Полюжин М. М. Культура – текст – індивідуально-авторський концепт / М. М. Полюжин // Наукові записки. – Острог, 2011. – Вип. 19. – С.114-119. – (Серія «Філологічна»).
13. Потапова Р. К. Речь: коммуникация, информация, кибернетика: учебн. пособие / Р. К. Потапова. – Изд. 3-е, стер. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 568 с.

14. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии XX века / Г.Г.Почепцов. – М. : Рефл-бук, 2001. – 352 с.
15. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (за матеріалами сучасної газетної публіцистики) : монографія / К. Серажим; за ред. В. Різуна; Київ. нац. ун-т ім.Тараса Шевченка. – К., 2002. – 392 с.
16. Социология массовой коммуникации : учебник для вузов / Л.Н.Федотова. – СПб. : Питер, 2003. – 400 с.
17. Степанов Ю. С. Концепт [Електронний ресурс] / Ю. С. Степанов. – Режим доступу : <http://genhis.philol.msu.ru/article120>.
18. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський, О.О.Тараненко, М. П. Зяблюк [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
19. Худолій А. О. Функціональні зміни у мові американської публіцистики кінця XX – початку XXI століття : монографія / А. О. Худолій. – Острог : Нац. у-т «Острозька академія», 2006. – 384 с.
20. Eco U. The role of the reader / U. Eco. – Bloomington – London : University Press Inc., 1979. – 256 p.

Дата надходження до редакції: 08. 10. 2012 р.